

STUDIE-
MATERIAL

SVENSKA MODELLEN SKA UTVECKLAS INTE AVVECKLAS

Socialdemokraterna

FRAMTIDSPARTIET

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Svenska modellens framtid	3
Vad är den svenska modellen?	5
Förutsättningar för den svenska modellen	17
Modellens resultat	26
Politiskt motstånd mot modellen	31
Möjligheter och utmaningar	35
Utveckla den svenska modellen	44
Modellen som förebild	54
Tillsammans tar vi nästa steg	56
Läs vidare	57

SVENSKA MODELLENS FRAMTID

De flesta är överens om att Sverige är ett bra land att leva i. Vi har varit ett land med relativt små klyftor, en stark välfärd och relativt hög sysselsättning. Men under de borgerliga regeringsåren försvagades det svenska samhället; klyftorna växte, vi föll kraftigt i skolrankningar och arbetslösheten ökade. Något var på väg att gå sönder.

För även om den svenska modellen försvagades under den borgerliga regeringen, så ligger Sverige fortfarande ofta i toppen av internationella rankinglistor.

För många i Sverige har det svenska välfärdsamhället, samhällsbygget framstått som en självklarhet. Att det är så det alltid har varit. Att välfärden och växtkraften har kommit av sig självt. Men det finns inget ödesbundet i samhällsutvecklingen. Vi människor är med och formar våra egna villkor, och det Sverige vi lever i i dag är resultatet av det sätt vi valt att styra samhället på. Vårt land hade kunnat se ut på ett annat sätt. Med en annan politik och en annan samhällsmodell, hade ekonomin, jobben, välfärden och jämställdheten varit något annat än det vi vant oss vid.

Det intressanta är att vår samhällsmodell länge varit kritiserad från den politiska högern. De har sagt att den var förlegad. Vår syn på generell välfärd har dömts ut. Jämlikhet och utveckling skulle inte gå att förena. Det skulle inte vara möjligt att ha så höga skatter och samtidigt ha tillväxt. Det skulle inte vara möjligt att slå vakt om en stark arbetsrätt och samtidigt sänka arbetslösheten.

Men vi vet nu att det är möjligt. De som sade något annat hade fel.

I dag är det så ekonomer och institutioner, bland annat OECD, ser på vår ekonomi och den svenska modellen – som ett framgångskoncept. Allt färre tror att ojämlikhet leder till tillväxt. Allt fler förstår att välfärd betald via skatten, samförstånd och starka parter på arbetsmarknaden är en förutsättning för hållbar tillväxt.

Den svenska modellen står på tre ben. Det första är att arbetsmarknaden ska vara organiserad. Fackliga organisationer och arbetsgivarna ska gemensamt förhandla, skriva kollektivavtal och lösa problem inom olika branscher. Det andra är den generella välfärden, med skolor, äldreomsorg, barnomsorg och sjukvård, samt socialförsäkringar, som betalas gemensamt av alla inkomstagare via skatter och avgifter. Det tredje är att vi ska ha en ansvarsfull ekonomisk förvaltning och en ekonomisk politik som gynnar tillväxt och välstånd och skapar stabilitet.

Den svenska modellen bygger på att vi som bor i Sverige skapar det här samhället tillsammans.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Alla dessa tre ben bygger på samma grundprincip: Att vi skapar samhället tillsammans.

Det betyder inte att allt är perfekt. Långt därifrån. Under lång tid har de sociala klyftorna ökat i vårt land. De tekniska utvecklingen, globaliseringen och en allt mer gränslös värld har ställt modellen inför nya utmaningar. Men i detta finns också möjligheter. Stora möjligheter. Sverige är ett rikt land med en välutbildad, kunnig befolkning. Vi är kreativa och gillar att ta initiativ. Vi samarbetar och är tillitsfulla. Den svenska modellen har byggt en grund som gör att vi står starka inför framtiden.

Men ska vi klara av att utveckla den svenska modellen måste vi lära oss vad den är. Hur den skapades. Vilken politik som utgör dess kärna. Vad som är hemligheten bakom dess framgångar. Och vilka områden som kräver att vi gör om och gör bättre.

Därför har vi tagit fram det här studiematerialet. Det är tänkt för föreningar och organisationer, eller för dig som på egen hand vill lära mer och delta i samtalet om den svenska modellens framtid.

VAD ÄR DEN SVENSKA MODELLEN?

”Den svenska modellen” används ibland lite slentrianmässigt i den politiska debatten. Något som låter bra, som alla gillar och som de flesta i politiken numera därför säger sig omfamna.

Men den svenska modellen kan inte vara vad som helst. Den är ett system, ett antal metoder som inkluderar de demokratiskt valda politiska församlingarna, de fackliga organisationerna och arbetsgivarna. Det är metoder som använts och fortfarande används för att forma vårt samhälle. Den är en flexibel och levande politisk verklighet, som socialdemokratin har haft en tung roll i att skapa.

Innan vi går närmare in på vad som kännetecknar den här modellen bör vi dock slå fast några grundförutsättningar.

För det första: Det är inte bara Sverige som har den här modellen. De andra nordiska länderna har till exempel liknande system, som bygger på samma grundpelare. I andra delar av världen talar man därför ofta om den ”nordiska modellen”.

För det andra: Modellens grunder har varit relativt konstanta över åren, men det betyder inte att den är gjuten i sten. Modellen är till sin natur dynamisk och anpassningsbar, bland annat för att den vuxit fram genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

För det tredje: Definitionen av den svenska modellen varierar beroende på vem man frågar och vilket fokus som är relevant. Men även om det varierar var man lägger tyngdpunkten finns det ett antal komponenter som kännetecknar den svenska modellen. Det gäller arbetsmarknadsparternas sätt att avtalsförhandla, systemet med balans mellan ekonomisk omvandlingstryck och trygg arbetsmarknad, den pragmatiska samarbetsandan i ett trepartssystem med stat, arbetsgivare och fack. Den är ett samhällskontrakt där en hög generell välfärdsnivå bidrar till en hög tillit från medborgarna. Därmed är den svenska modellen i högsta grad ett levande projekt.

I det här studiematerialet utgår vi ifrån den definition av den svenska modellen som används i rapporten *Den nordiska modellen mot 2030* från det norska institutet Fafo (utgiven på svenska av Tankesmedjan Tiden). I deras arbete utvärderas och jämförs de nordiska modellerna. Det som

enligt Fafo-rapporten utmärker dem är förmågan att kombinera hög ekonomisk effektivitet med hög jämlikhet.

Även om de nordiska grannländerna är olika varandra på flera sätt, finns det några utmärkande drag som beskriver modellernas unika sammansättning. Fafo kallar det för ”den nordiska triangelmodellen” och pekar ut tre pelare som denna vilar på:

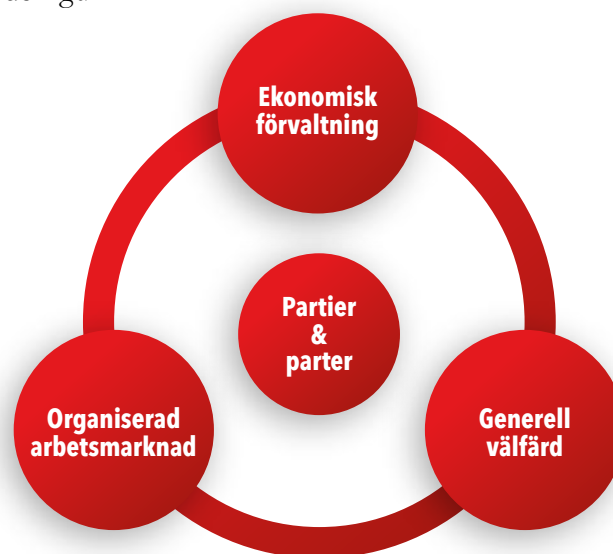

1 Organiserad arbetsmarknad, med ett samspel mellan lagstiftande stat och parterna på arbetsmarknaden, det vill säga arbetsgivarna och de fackliga organisationerna.

2 Generell välfärd, där skattefinansierade tjänster och försäkringssystem skapar bra jämlika förutsättningar för en god hälsa, utbildning och arbetsliv. Välfärden tryggar människors vardag i tider av omställning på arbetsmarknaden och i livet.

3 Ekonomisk förvaltning, där en aktiv ekonomisk politik via penningpolitik och finanspolitik stabiliserar konjunktursvängningar och jämnar ut sociala skillnader. I detta ingår att ta ut skatter och fördela medel från rik till fattig och finansiera välfärden. Här ingår också att ha ordning och reda i statens finanser.

Alla dessa tre pelare byggs och upprätthålls via ett samspel mellan politiska partier och arbetsmarknadens parter. Samspelet är viktigt. Den svenska modellen är inget system som pressats fram av arbetarrörelsen eller av socialdemokratin på egen hand. Den är resultatet av dialog och förhandlingar om vilket samhälle som bäst gynnar både det allmännas och individens bäst. Modellens tre ben kan också beskrivas med följande figur:

I Saltsjöbaden 1938 undertecknades det avtal som är grunden för den svenska modellen.

Organiserad arbetsmarknad

I skildringar av den svenska modellen nämns ofta 1938 som ett avgörande årtal. I december det året samlades regeringen och arbetsmarknadens parter på Hotell Saltsjöbaden utanför Stockholm och undertecknade det så kallade Saltsjöbadsavtalet.

Tiden före avtalet präglades av ständigt återkommande konflikter på arbetsmarknaden. Faktum är att Sverige under 1900-talets första sekel tillhörde de länder som hade flest konfliktdagar per år och många krävde att staten skulle gripa in för att skapa mer ordning och reda. 1930-talet präglades även av stor sociala oro, som en effekt av den ekonomiska krisen. Från andra länder i Europa hade både politiker och ledare för fack och näringsliv sett hur detta lett till framväxten av fascistiska och nazistiska partier och rörelser och därmed ännu större social oro.

Inför hotet om att regeringen skulle lagstifta om villkoren på arbetsmarknaden slöt LO och SAF (föregångare till Svenskt Näringsliv) Saltsjöbadsavtalet, som lade grunden för många andra, senare avtal.

Det var ingen enkel sak att komma överens. Förhandlingarna pågick i flera år, något som kan ge perspektiv åt nutida och ibland till synes utdragna kollektivavtalsförhandlingar. Åren av förhandlingar lönade sig dock; när parterna väl var färdiga och hade signerat ett huvudavtal presenterade man också ett ramverk som i stor utsträckning gäller än i dag, drygt 80 år senare.

Avtalet slog fast spelreglerna för arbetsmarknadens parter inom fyra områden: hur man skulle lösa konfliktfrågor mellan parterna, uppsägning av arbetare, när ekonomiska stridsåtgärder som strejk och lock-out får vidtas mellan parterna och frågan om när en konflikt kan anses samhällsfarlig.

Enkelt uttryckt gav facket arbetsfred i utbyte mot bättre arbetsvillkor, vilket resulterade i ett system med centrala avtal som gav tydliga fördelar för båda inblandade parter, med internationellt sett extremt få konflikt dagar och en unik samförståndsanda. Den sortens förhandlingar var dock inte något nytt ens vid den tiden. Redan 1906 hade parterna slutit den så kallade Decemberkompromissen. Den innebar att arbetsgivarna erkände arbetarnas rätt att organisera sig i fackförbund, och dessa erkände i sin tur arbetsgivarnas rätt att leda och fördela arbetet samt att anställa och avskeda arbetskraft.

En av den svenska modellens viktigaste komponenter är än i dag att villkoren på arbetsmarknaden blir bäst om fack och arbetsgivare själva tar ansvaret för dem, och att det sker genom kollektivavtal. Politikerna ska se till att det finns grundläggande regler men låta parterna forma villkoren för olika sektorer, branscher och grupper.

Gösta Rehn och Rudolf Meidner

Gösta Rehn och Rudolf Meidner var två LO-ekonomer, som kom att bli tongivande för den svenska modellens utformning. Under 1940-50-talen utvecklade de en idé om en aktiv stabiliserande ekonomisk politik som på en och samma gång skulle leda till låg inflation, full sysselsättning, hög tillväxt och en jämn inkomstfördelning.

Den så kallade solidariska lönepolitiken var en del av Rehn-Meidnermodellen. Lönepolitiken gick ut på att löntagare inom högproduktiva branscher, industrin till exempel, skulle hålla tillbaka sina lönekrav till förmån för dem som jobbade i mindre produktiva branscher.

Detta skulle få flera konsekvenser som är bra för ekonomin.

Det skulle vara solidariskt mot dem som annars skulle ha en sämre möjlighet till löneökningar och därmed ge en omfördelning av den totala lönepotten i ekonomin. Det skulle i sin tur gynna hela samhälls-ekonomin eftersom fler skulle få en bättre konsumtionsförmåga. Dessutom skulle konkurrenskraften inte försämrans mot omvärlden eftersom det inte skulle bli så höga löneökningar inom exportsektorn. Inflationstrycket skulle hållas nere och näringslivet inom den så kallade skyddade sektorn (vars verksamhet är inhemsk och inte är direkt utsatt för omvärldens konkurrens) skulle inte dräneras på arbetskraft som annars

hellre skulle jobba i branscher där löneökningarna var högre. Det sistnämnda är inte minst viktig för den offentliga sektorns verksamhet, vilket vi strax ska återkomma till.

Men Rehn-Meidner-modellen handlade också om att samhället måste acceptera att företag går i konkurs och läggs ned. Att jobb försvinner i strukturomvandlingar.

Arbetsgivarna har ett intresse av att kunna säga upp anställda och därmed anpassa kostnader för personal om efterfrågan försämras eller vid förändringar av produktionen. Arbetstagarna har ett intresse i en trygg anställning som ger stabila inkomster. Kompromissen mellan de här olika behoven, är ett byte mellan å ena sidan trygghet för arbetskraften och å andra sidan, produktionens behov av ständig omvandling.

Genom att skydda arbetstagarna som individer, men inte de lågproduktiva jobben, skulle man därför acceptera att företag och branscher med svag bärkraft och utan förmåga till effektivisering gick i konkurs. De arbetstagare som då blev utan jobb skulle övergå till mer produktiva yrken och branscher. Krav på anständiga löner blev ett sätt att pressa på effektiviseringen av produktionen, då företag helt enkelt tvingas att se

FOTO: ISTOCKPHOTO

Arbetsmarknaden förändras, arbeten försvinner och nya uppstår. Vi har i dag färre människor som jobbar i industrin och nya jobb i till exempel tjänstesektorn som växer.

till att hålla uppe produktiviteten för att kunna betala avtalsenliga löner. Ett sådant omvandlingstryck är något som gynnar ekonomin som helhet, eftersom man får bättre betalt för mer avancerade tjänster och produkter än för enkla.

Förutsättningen för att denna omvandling ska fungera, är dock att viljan och förmågan till omställning finns. Genom att arbetskraften accepterar att utstå risken för arbetslöshet under perioder av sitt arbetsliv, så åtar sig arbetsgivare och stat att erbjuda stöd i övergången till ett nytt jobb. En hög ersättning vid arbetslöshet är ett exempel på en sådan omställningspolitik. Med en arbetslöshetsförsäkring som det går att leva på kan människor känna trygghet i förändringen.

I detta blir även de offentliga välfärdstjänsterna och den ekonomiska förvaltningen avgörande. Statens uppgift i ett system där arbetsmarknadens parter självständigt reglerar avtal och löner, blir att leverera ekonomisk och social trygghet utöver den som nås via avtal, samt att garantera grundläggande rättigheter.

Den svenska arbetsmarknaden bygger sedan dess på att parterna samarbetar och kommer överens. Det man kommer överens om bekräftas i kollektivavtal mellan de anställdas och arbetsgivarens organisationer. Statens roll, eller politikens om man så vill, blir att tillse att det finns en generell välfärd, en skola som ska ge en jämlik start i livet, en aktiv arbetsmarknadspolitik och försäkringar som ger trygghet i omvandlingen och en ekonomisk politik för full sysselsättning.

Generell välfärd

Det räcker att ta en vanlig dag i livet för att inse att vi alla dagligen behöver och använder oss av offentliga välfärdstjänster. Kanske vaknar du till nyheterna på radio eller tv (public service), lämnar barn på förskolan (kommun), tar sedan tåg (stat) eller buss (landsting) till jobbet. Hälsar på gamla mamma på äldreboende efter jobbet (kommun), men blir sedan lite krasslig och sätter dig i en taxi för att åka hem via en asfalterad, belyst och skyltad väg (kommun eller stat). Dagen därpå har du feber och måste sjukskriva dig (stat).

Från barndomen, genom yrkesför ålder, till äldre dagar, möts individens behov, mer eller mindre, av den offentliga välfärden.

Den gemensamma välfärden är också avgörande för att var och en ska kunna kombinera omsorgsansvar med förvärvsarbete och egen försörjning. Samtidigt som barnen går på förskola kan båda föräldrarna arbeta. Att äldreboenden och hemtjänst har byggts ut har gjort det möjligt för äldre att leva självständigt utan att bli beroende av sina anhöriga.

Det har också inneburit att medelålders barn till skröpliga föräldrar kan gå till jobbet, trygga med att deras mamma eller pappa får hjälp. Detta har spelat stor roll för att göra Sverige till ett mer jämlikt och jämställt land för alla, inte bara de som har råd att köpa hjälp. I detta arbete har inte minst socialdemokratiens starka kvinnor varit bidragande. Redan 1934 skrev Alva Myrdal om behovet av att samhället skulle stötta familjer med kostnaden för barn, för att alla skulle få en mer jämlik start i livet. Senare har Socialdemokratiska kvinnoförbundet och kvinnor som Karin Kock (första kvinnan i en svensk regering), Ulla Lindström, Lena Hjelm-Wallén och Birgitta Dahl drivit på utvecklingen av den generella välfärden.

En skola som ger jämlik start

”Begåvad men fattig – ge honom lika chans”, stod det på en valaffisch från SSU i valet 1948. På affischen syns en pojke som inte har råd alla läsa vidare. Sådana var villkoren för många pojkar och flickor före den moderna skolans inträde, och att ge alla elever i skolan en jämlik start i livet är en av de riktigt centrala uppgifterna för den svenska modellen.

Med en skola som ger alla en bra start i livet kan vi få ett samhälle som tar till vara alla människors vilja och möjligheter. En sådan skola ökar den enskildes frihet och möjliga livsvägar. En sådan skola förbereder oss alla för ett liv i konstant utveckling, med kompetensutveckling och nytt lärande som en naturlig del. Men en sådan skola innebär också att vi som samhälle tar tillvara på alla människors begåvning, som affischen antyder.

Skolan har, som det heter, ett kompensatoriskt uppdrag. Den ska ta

hänsyn till barns och elevers olika behov och uppväga skillnader i barnens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Den ska ge små barn tillgång till ett socialt sammanhang och en pedagogisk verksamhet som rustar dem redan från start med kunskap och färdigheter som de kommer ha nytta av senare i livet.

Den ska vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Det betyder inte att undervisningen ska vara likadan överallt. Tvärtom betyder det att undervisningen och tilldelningen av resurser ska ta hänsyn till den enskilde elevens behov och förutsättningar. Att alla skolor ska vara bra skolor och att alla ska kunna växa, både den som behöver extra stöd och den som behöver extra stimulans.

En sådan skola fokuserar både på kunskap och studiero. I samarbete mellan skolan, hemmen och det omgivande samhället ska den inrikta sig på elevens utveckling och lärande och främja utvecklingen av aktiva, kreativa, kritiskt tänkande och kompetenta individer och medborgare.

Skolan är om man så vill ”juvelen i den svenska modellens krona”.

Att möjliggöra att människor får nya chanser i livet via utbildningssystemet, är också en fråga om att öka sysselsättningen som helhet. De med kortare utbildning löper större risk för arbetslöshet än de med längre utbildning. Därmed kan utbildning ses som ett sätt att försäkra sig mot arbetslöshet. Samhället vinner på att befolkningen arbetar i stället för att vara arbetslösa, och ju mer kunskap arbetskraften besitter, desto effektivare kan produktionen bli eftersom tillgången på human-kapital är hög.

En av välfärdens viktigaste funktioner är med andra ord att ge alla medborgare möjlighet att känna framtidstro. I detta bygger den svenska modellen också på att välfärden är generell.

Det betyder att alla grupper ska få del av en offentligt finansierad välfärd, inte bara de som behöver det mest. En generell välfärd ska vara så bra att alla kommer att efterfråga den när de har behov av den. Rika ska inte kunna köpa sig före i vårdköer. Den som blir cancersjuk i Sverige ska få vård av yttersta världsklass, oberoende av storleken på plånboken. Alla som vill ha barnomsorg till sina barn ska få det. I många andra länder är sådana saker förbehållna de rika.

Trygghet i förändring

Villkoren i arbetslivet utgör en väsentlig förklaring, inte bara till hur jämlikt arbetslivet är, utan även hur jämlika livsvillkoren i övrigt är. Dessa villkor påverkar nämligen människors arbetsmiljö och inkomster, liksom deras hälsa och möjligheten att vara delaktiga i samhället. För att kunna skapa ett jämlikt samhälle måste det offentliga (stat,

kommuner, landsting) därför täcka upp på de områden som inte hanteras av facket eller arbetsgivarna, men som ändå påverkar arbetslivets villkor. En effektiv ekonomisk omvandling kräver som vi redan sett att jobb ibland försvinner. Vid den arbetslöshet som då uppstår har den svenska modellen en viktig roll att fylla genom att på kort sikt erbjuda en rimlig försörjningsförmåga via a-kassan, och på längre sikt genom att bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik som leder till att det skapas nya jobb och att de som förlorar ett jobb får kompetensutveckling och utbildning som gör det enklare att ta ett annat. Ibland blir du som anställd sjuk av ditt jobb. Då ska sjukförsäkringssystemet kunna erbjuda både en försörjning och möjlighet till tillfrisknande.

Ekonomisk politik för full sysselsättning

Ett annat utmärkande drag i den svenska modellen är en aktiv ekonomisk politik, det vill säga att samhället genom politiken ser till att staten har en stabil och fungerande ekonomi, samtidigt som man medvetet påverkar konjunkturen och den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Den komponenten var en viktig del av modellen redan när Saltsjöbadsavtalet förhandlades på 1930-talet. Under den socialdemokratiska finansministern Ernst Wigforss var Sverige ett av de länder som tidigast etablerade en sådan aktiv ekonomisk politik.

Den ekonomiska politikens verktyg brukar delas upp i finanspolitik och penningpolitik. Finanspolitikens utformning styrs av regering och godkänns av riksdagen. Sedan ett par decennier utformas penningpolitiken av en självständig riksbank som står till svars inför riksdagen.

Finanspolitiken är ett verktyg för att kunna gasa eller bromsa ekonomin i landet. Ibland behöver man stimulera konsumtionen vilket bland annat ger högre intäkter till staten i form av mervärdesskatt, moms.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Finanspolitiken är alltså politiskt färgad av det parti eller block som styr landet, medan penningpolitiken ska vara mer partipolitiskt obunden.

Sysselsättning och ekonomisk utveckling gynnas av stabilitet, och därför måste penningpolitiken vara förutsägbar för alla aktörer på marknaden. Riksbankens främsta instrument är den så kallade reporäntan. Genom den påverkar banken hur mycket den allmänna prisnivån stiger eller sjunker. Målet är att upprätthålla en inflation på två procent, men också att ta hänsyn till utvecklingen på arbetsmarknaden. Prisökningar på två procent är den nivå som har ansetts kunna förena en låg inflation med ”lagom” efterfrågan och en hög sysselsättning.

Finanspolitiken har en viktig uppgift i att motverka allt för stora svängningar i sysselsättningen. Det gör man genom att påverka konjunkturen i motsatt riktning: går det trögt så gasar man, är trycket i ekonomin högt så bromsar man. Delvis sköts detta via så kallade automatiska stabilisatorer, som är på förhand etablerade system vars utgifter och inkomster ökar eller minskar automatiskt när sysselsättningen förändras. Till exempel mervärdesskatten, moms, där intäkterna ökar när ekonomin går bra och vi konsumerar mycket och tvärtom minskar när vi går in i lågkonjunktur. Ett annat exempel är arbetslöshetsförsäkringen vars utgifter ökar när arbetslösheten stiger, och minskar när den sjunker.

Den här typen av stabilisatorer kräver inte ständiga beslut, utan sköter i stort sett sig själva när de väl är på plats. Dock kan utformningen och inte minst storleken på de olika stabilisatorerna variera stort beroende på regeringens politiska färg och val.

Finanspolitiken använder sig också av konjunkturanpassade åtgärder. Dessa kräver återkommande nya beslut och måste anpassas efter varje given tidpunkt och vilka utsikterna är för sysselsättningen och den ekonomiska utvecklingen i stort. I tider av hög arbetslöshet kan man till exempel genomföra en satsning på infrastruktur som får igång investeringar och byggande. För att komma åt arbetslösheten kanske man också väljer att öka anslagen för vuxenutbildning. En låg efterfrågan kan motverkas genom exempelvis höjda barnbidrag, eller genom att sänka vissa skatter. För att kunna satsa i lågkonjunktur gäller även det omvända i högkonjunktur. Då handlar det om att motverka en allt för hög inflation och spara inför sämre tider.

En annan roll som också är utmärkande för den svenska modellen, är den omfördelande skattepolitiken. Man betalar skatt efter bärkraft. Systemet jämnar ut sociala skillnader mellan medborgarna. Innan omfördelning av resurser, är Sverige ett ur inkomstfördelningsperspektiv genomsnittligt land i Europa. Efter omfördelning är vi ett av de mest jämlika. Grundtanken är att bidra efter förmåga och att omfördela efter

behov, i syfte att alla ska få bästa möjliga chans att delta i samhället både socialt och ekonomiskt.

En förutsättning för att långsiktigt kunna genomföra en sådan här omfördelande politik är god ekonomisk tillväxt och offentliga finanser som ger utrymme att satsa i lågkonjunktur. Utan ekonomisk tillväxt krävs ständiga skattehöjningar för att behålla och utveckla vår välfärdsmodell. Det skulle på sikt bli ohållbart. Men genom tillväxt skapas det hela tiden nya resurser i ekonomin, som går att fördela till människor efter behov. Det gör att vi kan satsa på ständiga förbättringar i vård, skola och omsorg vilket är vårt viktigaste verktyg för att skapa jämlikhet och lika livschanser. På så vis blir också breda grupper vinnare och få förlorare på socialdemokratisk politik. Tillväxt är också en förutsättning för full sysselsättning och därmed människors möjlighet att vara fria och försörja sig själva.

FRÅGOR

Fundera över ditt eget liv. Hur har den svenska modellen påverkat dig? Dina studieval? Din lön? Dina arbetsvillkor? Eller kanske något annat? Hur hade det sett ut för dig om den svenska modellen inte hade funnits i vårt samhälle? Ser du några brister i den svenska modellen i dag – där vi borde utveckla modellen?

Vi har nu gett en översiktlig bild av vad den svenska modellen är. Håller du med om den bilden? Finns det exempel eller samband som du själv hellre skulle vilja lyfta fram?

Vad tror du det beror på att så många från den politiska högern genom åren varit motståndare till hela eller delar av den svenska modellen?

Vad är era erfarenheter av andra samhällssystem?
Hur märker man skillnad på hur samhället fungerar i Sverige och i andra länder utanför Norden?

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DEN SVENSKA MODELLEN

Som vi sett i de föregående kapitlet har den svenska modellen en lång historia. Den uppstod under några decennier kring förra sekelskiftet, fick ytterligare komponenter under efterkrigstiden och grunderna i modellen är fortfarande en viktig del av det svenska samhällssystemet.

Ändå kan vi inte ta den för given. Ingen samhällsmodell existerar i ett tomrum. De är alltid beroende av olika förutsättningar i samhället. För den svenska modellen finns några viktiga sådana.

Generella lösningar

Den generella välfärden är som vi redan sett en viktig del av den svenska modellen. Den bidrar till jämlikheten och jämställdheten. Men den generella karaktären är också en förutsättning för modellens fortlevnad. Poängen med modellen är att alla är med och bidrar till den, men också att de får något tillbaka.

Tillgången till skola, sjukvård, äldre- och barnomsorg är helt oberoende av din inkomst eller om du arbetar eller är pensionär, student eller arbetslös (även om det finns skillnader i mönster av användning beroende på till exempel utbildning). Du ska få samma behandling om du får cancer oavsett om du är vd på ett börsbolag eller medelinkomsttagare. Det är gratis att gå på högskolan för alla. Vi har maxtaxa inom äldre- och

Alla ska kunna känna sig trygga med att det finns vård till alla oavsett inkomst.

barnomsorg och samma verksamheter för alla. Jämfört med en del andra länder betalar man för att finansiera den generella välfärden något högre skatt, men får samtidigt betydligt mer tillbaka även om man tillhör medelklassen.

Här finns också en skillnad mellan försäkringssystemen och välfärdens verksamheter. Försäkringssystem som sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen är inkomstrelaterade, det vill säga att en person blir sjuk eller tar föräldraledigt får 80 procent av sin tidigare inkomst upp till taket. Försäkringssystemen fungerar som just en försäkring av individens inkomst. Alla bidrar till systemet, och alla får sin inkomst försäkrad.

Poängen med generella system är också att det är effektivt och ekonomiskt smart. Om vi alla är med och betalar efter bärkraft under hela vårt liv blir det billigare för den som ska försäkra sig om trygghet vid arbetslöshet eller pensioneringen, för en bra vård på ålderns höst, eller för den delen vid behov av barnomsorg eller utbildning.

Alternativet att alla betalar för sig själva blir dyrare och mer ineffektivt. Det riskerar dessutom att ställa många helt utanför försäkringarna och tryggheten.

Sjukvården i USA är ett bra exempel. President Obama tog fram ett nytt och något mer generellt system för sjukvården för att de utan pengar inte skulle vara utan sjukvård när de behöver det. Men trots att USA haft ett system som ställt många utanför har de haft högre sjukvårdskostnader än nästan alla jämförbara länder. USA lägger omkring 17 procent av BNP på sjukvården. Övriga rika länder lägger mellan 8 och 12 procent.

Under den moderatledda regeringens tid försvagades den generella välfärden. Och om folk inte längre upplever att systemet ger vad det lovat, då kommer de också bryta sig ur och skapa egna, privata lösningar. Det är ett mindre effektivt sätt att organisera välfärden.

Därför är det också viktigt att vi klarar av att ha en sjukvård av en kvalitet och med en servicenivå som gör att medborgarna inte känner att de behöver lösa privata försäkringar för att vara garanterade god och tillgänglig vård.

Om många upplever att sambandet mellan vad vi betalar till systemet och vad det levererar börjar svikta, då gröper det ur förtroendet.

Det är också därför socialdemokratin löser problem i samhället som just samhällsproblem, utan att peka ut någon särskild grupp eller individ. Det viktiga är komma åt arbetslösheten, inte att fokusera på de arbetslösa som grupp. Därför vill socialdemokratin se generella lösningar istället för sär lösningar. Det gör att olika grupper inte behöver ställas mot varandra.

Barnbidrag infördes 1937 och var då inkomstprövat. Det så kallade allmänna barnbidraget, som man får oavsett inkomst, infördes 1948.

Exempel på en sådan politik är barnbidraget, som går till alla barn, oberoende av vilken inkomst deras föräldrar har, eller gratis medicin till alla barn.

Alla som kan jobba ska jobba och bidra

Hög tillväxt och god välfärd bygger på att många är med och jobbar och betalar skatt. Det krävs att många arbetar, eller som det ofta uttrycks på ekonomspråk: att antalet arbetade timmar totalt i ekonomin är högt. För att detta ska vara möjligt är det helt avgörande att så många som möjligt har förmåga och möjlighet att delta i arbetslivet. Utan tillgång till offentlig välfärd minskar många människors möjlighet att fullt ut delta på arbetsmarknaden.

Det kan också handla om att staten eller kommunerna erbjuder en fungerande infrastruktur med tåg, bussar och internet som gör det enklare att pendla eller att arbeta på distans.

Det kan också handla om att det ska finnas vård och rehabilitering om du blir sjuk eller har skadad i ditt arbete. Med sådana insatser ökar den enskildes välmående samtidigt som möjligheten att arbeta ökar.

En viktig komponent i den svenska modellen har alltså varit att sträva efter hög sysselsättning, bland både kvinnor och män. I dag har Sverige EU:s högsta sysselsättningsgrad på 66,7 i åldrarna 15-74 år. När det gäller kvinnor har Sverige världens näst högsta sysselsättningsgrad på 78,3 procent (20-64 år). Bara Island har högre. Snittet för EU är 64,2 procent

och ett land som Grekland har bara 46 procents sysselsättningsgrad i samma grupp.

Men som vi redan påpekat, så är den svenska modellen inte bara ett system där människor kan kräva sin rätt till ett jobb eller god offentlig service. Det är förstås viktigt att vi alla kan göra det, att tryggheten fungerar. Men det handlar också om att göra sin plikt. Om att ta de jobb som finns på arbetsmarknaden, om att skola om sig om det krävs för att få ett av dessa jobb. Alla ska helt enkelt bidra efter egen förmåga, så att samhället har resurser att fördela efter behov.

Den svenska modellen är oöverträffad i att leverera fria människor och välstånd. Men förutsättningen för vårt samhällsbygge är alltså den här ömsesidigheten. Det bygger på ett kontrakt där vi bidrar efter förmåga och får tillbaka efter behov. Det skiljer vårt samhällsbygge från andra modeller där människor inte får tillbaka lika mycket av samhället, varför kraven på att bidra till det gemensamma också blir lägre. I den svenska modellen är alla med, tillsammans, och löser gemensamma problem. Det är både rationellt och moraliskt riktigt.

Det krävs också att systemen har hög legitimitet. Det ska vara svårt att fuska och det krävs att människor tar de möjligheter som finns för att komma i arbete och få en egen inkomst.

Detta är en grundbult i den svenska modellen. Det märks inte minst i hur vi har organiserat arbetslöshets- och sjukförsäkringssystemen. Till skillnad från många andra länder valde vi tidigt att i samarbete med fack och arbetsgivare bygga upp försäkringssystem med höga ersätt-

ningsnivåer. Dessa ersättningar måste du kvalificera dig till genom att först betala in till försäkringen under en period. Du måste arbeta. Det är grunden för dessa försäkringars legitimitet.

Som grund för den svenska modellen krävs förstås också att skattesystemen fungerar och att det är svårt att skatteflykta. Varje år förlorar länderna inom EU 1 000 miljarder euro genom skatteflykt. De så kallade Panama papers, som blev offentliga på våren 2016, visade hur förmögna privatpersoner och företag gömt undan miljardbelopp i skatteparadis. Det är självklart att detta minskar både möjligheterna att upprätthålla en god välfärd och legitimiteten i skattesystemen. Samhällskontraktet kräver att alla är med och bidrar, och om det visar sig att de som har mest de facto bidrar med minst, och aktivt försöker undvika att bidra till det gemensamma, då har hela systemet ett grundläggande problem.

Systemen får inte heller utnyttjas av brukarna, det vill säga oss medborgare, eller av utförarna, som levererar tjänster till välfärden.

Tillit

Vi som bor i Sverige litar på varandra. Det har forskningen under lång tid kunnat belägga. Denna känsla av tillit är dessutom något som vi delar med de andra nordiska länderna. Nästan 80 procent av invånarna i Danmark och Sverige uppger att de i allmänhet kan lita på andra människor. I länder som Slovakien och Serbien är siffran bara 8 procent. I Frankrike, Ungern och Rumänien är den 20 procent.

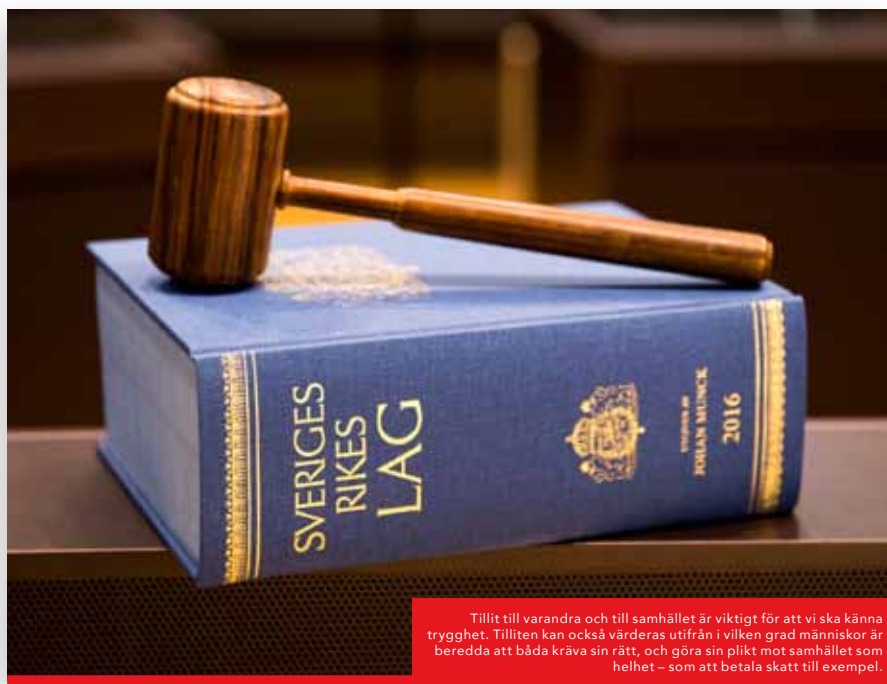

FOTO: HENRIK MONTGOMERY/TT

Tillit till varandra och till samhället är viktigt för att vi ska känna trygghet. Tilliten kan också värderas utifrån i vilken grad människor är beredda att båda kräva sin rätt, och göra sin plikt mot samhället som helhet – som att betala skatt till exempel.

Enligt forskarna bakom boken *Den svala svenska tilliten: förutsättningar och utmaningar* är denna ”nordiska” tillit inget nytt. I själva verket har den präglat våra samhällen ända sedan medeltiden, då tingen och landskapslagarna kom till och självägande bönder samlades för att komma överens om gemensamma spelregler. Det är förstås inte nödvändigt att dra paralleller så långt tillbaka i tiden, men det är intressant att tilliten i samhället både skapade förutsättningar för den svenska modellen, och förstärktes genom den samarbetskultur och den välfärd som modellen bidrog till.

Tilliten kan också värderas utifrån i vilken grad människor är beredda att båda kräva sin rätt, och göra sin plikt mot samhället som helhet. Uppmaningen att göra sin plikt som medborgare och vara en aktiv part i samhället har djupa rötter i arbetarrörelsen som folkrörelse. Där har tilliten inom rörelsen alltid varit central för möjligheterna att påverka samhället i stort.

Hög organisationsgrad

En viktig förutsättning för systemet är starka parter på arbetsmarknaden, med hög legitimitet och möjlighet att genomföra det man kommer överens om. Alltså är en hög organisationsgrad en mycket viktig variabel för både arbetsgivare och fack. Det ger både ett starkt mandat att förhandla liksom en stor makt att kunna genomföra faktiska förändringar.

Även organiseringen av den svenska arbetsmarknaden har sina rötter i det tidiga 1900-talet, till att börja med för att facket insåg att man inte hade någon makt utan organisering. Gunnar Sträng och andra landsvägsagitatorer reste runt, värvade medlemmar och organiserade fackklubbar.

Utän många och aktiva medlemmar skulle arbetsmarknadens organisationer ha en begränsad möjlighet att genomföra förhandlingar och beslut på ett effektivt sätt. Därför var både fackföreningsrörelsens och arbetsgivarnas organisering under tidigt 1900-tal avgörande för utvecklingen av en sammanhållen modell.

Som vi har sett spelar kollektivavtalen en central roll i den svenska modellen. Trots frånvaron av lagstiftning och trots att de ofta ifrågasätts av den nyliberala högern så omfattas nästan 90 procent av löntagarna av kollektivavtal.

Den andel av löntagarna som är med i ett fackförbund har varit relativt stabil över tid, även om en påtaglig nedgång märktes under de första borgerliga regeringsåren efter 2006, då regeringen gjorde det dyrare att vara med i facket och a-kassan och omkring 500 000 personer lämnade facket. Det var ett allvarligt slag mot den svenska modellen och balansen mellan fack- och arbetsgivare.

Organisationsgraden bland löntagare och arbetsgivare är nämligen

helt avgörande för kollektivavtalens och därmed den svenska modellens ställning. Sett över några decennier har den fackliga organisationsgraden sjunkit något, men fortfarande är Sverige ett av de länder där löntagarna har högst fackanslutning. Omkring 70 procent av alla löntagare är fortfarande medlemmar, vilket är mycket högt i en internationell jämförelse.

Samma sak på arbetsgivarsidan. Även om andelen ansluta företag alltid varit lägre än andelen fackanslutna är påfallande många svenska företag ändå med i en arbetsgivarorganisation.

Därmed finns en av de viktigaste förutsättningarna för den svenska modellen fortfarande på plats.

Reglerad invandring och god integration

Socialdemokratin har alltid ansett att Sverige ska ha en solidarisk och fungerande flyktingpolitik. För oss handlar det om att stå upp för människor som är på flykt och som är i behov av skydd från krig, terror och förföljelse. Det innebär att människor har rätt att söka asyl och få sin sak prövad på ett rättssäkert sätt.

Men flyktingpolitik är inte ett mål i sig, utan ett resultat av andra misslyckanden – av krig, konflikter och humanitära katastrofer. Den mest effektiva flyktingpolitiken är den som sker innan människor tvingas fly.

Det ska vara ordning och reda i den svenska invandringpolitiken.

FOTO: TOMAS ONEBORG/SVD/TT

Därför är flyktingpolitiken en del av vår aktiva utrikes- och utvecklingspolitik genom vilka vi bekämpar grundorsakerna till att människor tvingas fly, försöker få fler länder att ta sin del av ansvaret och också hjälper de som befinner sig i de flyktingläger där de allra, allra flesta av världens flyktingar finns.

Socialdemokratiens princip är alltså att vi solidariskt ska dela på ansvaret och att vi har en prövning där det är skyddsbehovet som avgör om man får asyl eller inte. Den som har rätt att få stanna i Sverige ska så snabbt som möjligt komma in i samhället. Den som får avslag på sin asylansökan ska återvända.

Och om man får stanna är det samma rättigheter och samma skyldigheter som gäller för alla. Barn ska gå i skolan och vuxna ska arbeta. Människor ska inte bara erbjudas tak över huvudet, utan ha en reell möjlighet att skapa sig ett hem. Alla ska kunna försörja sig själva och bidra till samhället, inte som andra klassens medborgare – utan som jämlikar. Vi står för en generell politik där vi i möjligaste mån undviker särlösningar.

Detta är grundpelaren i den politik som socialdemokraterna historiskt stått för och som är en förutsättning för att den svenska modellen ska fungera. Invandringen ska vara reglerad och ske på ett sådant sätt att integrationen fungerar. Och det gäller både invandringen som helhet och flyktingmottagandet. Utan ett sådant system får vi nämligen ett annat sorts samhälle. Ett samhälle där den generella välfärden och vår modell för arbetsmarknaden blir svåra att upprätthålla. Det bekommer inte nyliberala politiker och debattörer, de vill ju se större ojämlikhet och ökade klyftor. Men för socialdemokratin är det en oacceptabel utveckling. Vi vill inte ha skuggsamhällen där människor utnyttjas och där en svart arbetsmarknad växer fram.

Klarar Sverige detta finns det också stora vinster med migrationen. Historiskt har svenska företag rekryterat arbetskraft utomlands när inte den inhemska tillgången på utbildad personal räckt till. Med en åldrande befolkning kommer vi också i framtiden behöva fler människor i arbetsför ålder, inte minst inom välfärden. Många som kommer till Sverige har tagit sig hit tack vare behård vilja och stora ansträngningar, men ibland har systemet de mötts av lett till sysslolöshet, ofta i flera år. Det är att slösa med människors vilja att arbeta, utvecklas och bidra till samhällsbygget.

FRÅGOR

Vad är dina reflektioner över förutsättningar för svenska modellen och dess legitimitet: hur kan vi stärka den ytterligare?

Den höga fackliga organisationsgraden är alltså en viktig förutsättning för den svenska modellen. Vad kan vi göra för att säkra den höga organisationsgraden i en föränderlig tid?

Tilliten är också en viktig förutsättning. Vad tror ni det beror på att tilliten historiskt varit så hög i det svenska samhället?

MODELLENS RESULTAT

Ett av världens bästa länder att leva i

Sverige är ett av världens rikaste länder. I IMF och Världsbankens ranking över världens ekonomier, där man även tar hänsyn till prisnivån i landet, ligger Sverige på plats 17 av alla världens länder. 2016 beräknas vi få dubbelt så hög tillväxt som USA, Tyskland och Storbritannien, till exempel.

Så har det inte alltid varit. På 1800-talet var Sverige ett mycket fattigt jordbrukssamhälle. Människor utvandrade i massor för att finna ett bättre liv på andra sidan Atlanten. Men Sverige reste sig ur fattigdomen. Genom innovationer, handel med omvärlden, ett växande näringsliv och en aktiv politik för att minska klyftorna i samhället blev Sverige rikare.

Det som utmärker Sverige allra mest är dock inte vår ekonomiska levnadsstandard i kronor och ören, utan att Sverige är ett mycket bra land att leva i för det stora flertalet. Det görs en rad olika rankningar av länder och Sverige hamnar ofta i topp. Vidare visar rankningar att Sverige är världens bästa land för barn att växa upp i, världens bästa land att vara mamma i samt enligt Global AgeWatch världens tredje bästa land att bli gammal i. Sverige toppar "The Good Index" och är det land i världen som gör mest för mänskligheten i världen och är det tredje minst korrupta landet i världen enligt ett annat index.

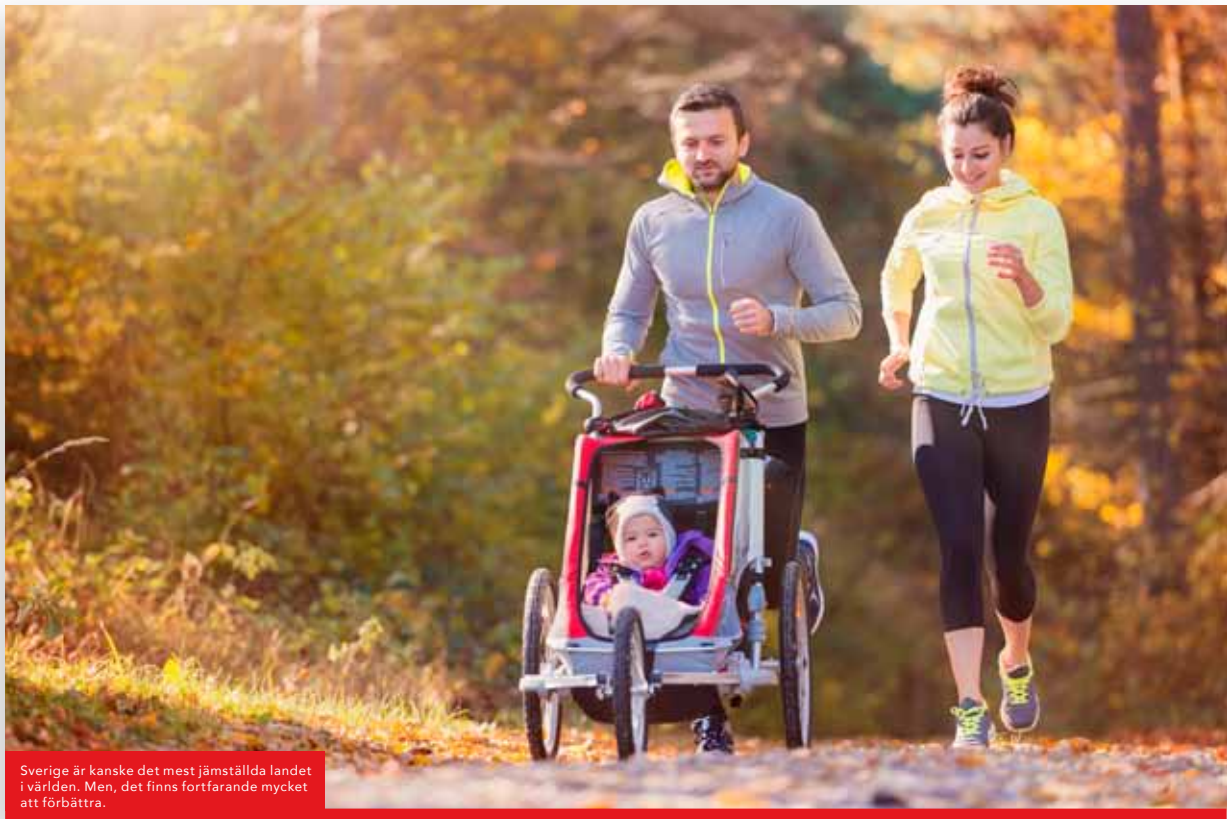
Allt detta är inte en slump. Det är ett resultat av den svenska modellen och den politik som har förts under en lång tid av socialdemokratiska regeringar.

Ett jämlikt samhälle

”Ett jämlikt samhälle som håller ihop är en grundsten i den svenska modellen. Här ryms varken klyftor, segregation eller skuggsamhällen.” Så uttryckte sig statsminister Stefan Löfven inför riksdagens partiledardebatt i juni 2016.

Utan den svenska modellen skulle vi inte vara ett av världens mest jämlika länder. Det samma gäller för de andra nordiska länderna, som har jämförbara modeller för hur samhället är organiserat.

– I ett land som Norge finns en allmän uppfattning om att samhället bör grundas på rättvis fördelning. Det var så Norge och övriga nordiska länder svarade på den stora konflikt som uppstod mellan kapital och arbete i början av förra seklet, sade Carlos Joly, gästprofessor vid ESC Toulouse och tidigare direktör för norska finanskoncernen Storebrand, 2011.

Sverige är kanske det mest jämställda landet i världen. Men, det finns fortfarande mycket att förbättra.

Enligt Joly är det den historiska synen på fördelning i de nordiska länderna som har gett en hög acceptans för starka kollektivavtal och statliga institutioner. Hans beskrivning förstärker bilden av att jämlikhet både är en förutsättning för och ett resultat av den svenska/nordiska modellen.

Det mått som brukar användas för att mäta jämlikheten är den så kallade Gini-koefficienten. Den har ett värde mellan 0 och 1, där noll är total jämlikhet och 1 är total ojämlikhet. År 2012 hade Sverige en ginikoefficient på 0,28, vilket gjorde oss till det nionde mest jämlika landet. Om man räknade in de olika välfärdsinsatserna i ett land blev Sveriges ginikoefficient 0,18, vilket är världens lägsta siffra. Det hindrar inte att den ökande ojämlikheten är en stor utmaning för den svenska modellen. Den saken återkommer vi strax till.

Klart är i alla fall att den svenska/nordiska modellen har minskat de ekonomiska och sociala skillnaderna mellan individer och grupper.

Och det gäller inte bara jämlikheten. Även jämställdheten mellan kvinnor och män har ökat som ett resultat av modellen. Den har gjort det möjligt för kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden och bli ekonomiskt självförsörjande. Enligt World Economic Forum, WEF, är

Sverige fjärde bäst i världen på jämställdhet, och det är andra nordiska länder, med liknande samhällsmodeller, som toppar listan. Faktum är att Sverige toppade listan 2006 och tappade sedan topplaceringen under den förra borgerliga regeringen. WEF mäter jämställdhet i världen utifrån huvudkategorierna: ekonomi, politisk representation, hälsa och utbildning.

Sverige ligger också högt i internationella rankingar när det kommer till sådant som hälsa, välmående och – intressant nog – även entreprenörskap och ”möjligheter”.

Att jämlikhet är bra för tillväxt och effektivitet har på senare år belagts av en rad viktiga institutioner. 2014 presenterade till exempel Internationella valutafonden, IMF, en studie av 188 länder som visade att länder med små inkomstskillnader får en mer hållbar tillväxt.

Andra som forskat kring detta ämne och med ett massivt empiriskt material som grund visat att jämlika samhällen på en rad olika plan fungerar bättre än ojämlika är Richard Wilkinson och Kate Pickett. För de som vill fördjupa sig i ämnet rekommenderas deras bok *Jämlikhetsanden* från 2009.

Jämlikheten och jämställdheten är resultatet av en samhällsmodell som prioriterat generell välfärd, samförstånd på arbetsmarknaden och en ansvarsfull ekonomisk politik. Det är resultatet av en skola, en sjukvård, en barnomsorg och andra välfärdstjänster av hög kvalitet för alla, och med bred förankring bland medborgarna.

Som vi redan påpekat betyder inte detta att allt är frid och fröjd. Modellen står inför stora utmaningar. Men det finns något vi kan vara stolta över. Något att bygga vidare på.

Höga reallöneökningar och relativt låg arbetslöshet

Det är också ett faktum att jämlika samhällen är mer effektiva och har högre välstånd. Det beror på att det inte bara är individen, utan även näringslivet, som gynnas av att alla medborgare har tillgång till utbildning, vård och infrastruktur. Välfärdssamhället ger tillgång till kunskap och frisk arbetskraft, vilket förbättrar produktionen, skapar tillgänglighet och bra transportmöjligheter. Det ger positiva resultat för lönsamheten.

Ett konkret exempel på att den svenska modellen både varit flexibel och levererat resultat i modern tid är det faktum att reallönerna, det vill säga den löneökning som blir kvar när man räknar bort inflationen, har ökat under flera decennier. Sedan 1970 har reallönerna för tjänstemän ökat med 81 procent och för arbetare med 67 procent. Ökningen har framför allt kommit sedan mitten av 1990-talet, efter att 90-talskrisen under

några år bromsat utvecklingen. I länder som USA och Storbritannien har de reala lönerna inte alls ökat på samma sätt, och många talar om en "middle class squeeze" där inkomstgrupperna i mitten av löneskalan har fått allt svårare att hänga med i löneutvecklingen.

Även om det generellt ser mycket bättre ut i Sverige, finns det orosmoln. Inte minst att jämlikheten inte har ökat i samma takt. Arbetare har sackat efter i utvecklingen och lönegapet mellan den gruppen och tjänstemännen är i dag lika stort som det var i början av 1930-talet, det vill säga för nästan 80 år sedan. De allra högsta inkomsterna har dragit ifrån ännu mer.

Den svenska modellen levererar också i form av arbetstillfällen. 2015 hade Sverige den högsta sysselsättningsgraden som Eurostat någonsin uppmätt i ett EU-land, närmare bestämt 80,5 procent. Genomsnittet i EU låg på 70,1 procent. Sverige har också den högsta sysselsättningsgraden (78,3 procent) bland kvinnor inom EU.

Det är viktigt att många människor är i sysselsättning. Dels för att ett gott arbete är en väg för den enskilde att förverkliga sig själv, tjäna pengar och bygga ett liv. Kort sagt: skapa trygghet. Dels för att det är avgörande för möjligheten att upprätthålla en god välfärd.

FOTO: LARS PEHRSON/SVD/TT

I en undersökning gjord av Eurostat 2015 hade Sverige den högsta sysselsättningsgraden (78,3 procent) bland kvinnor inom EU.

FRÅGOR

Vilka resultat av svenska modellen ser ni lokalt? Har ni kanske rent av själv sett hur den levererat för er själva eller er familj?

Kan du koppla några nuvarande eller tidigare reformer där socialdemokratin utvecklade den svenska modellen till resultaten av svenska modellen? Hur har de märkts hos er?

Kan du ge exempel på lokala förbättringar när ni har utvecklat den svenska modellen i er kommun eller ert landsting?

POLITISKT MOTSTÅND MOT MODELLEN

Även om kritiken mot den svenska modellen ofta varit hård, har sådan kritik långt ifrån varit något framgångsrecept för modellens motståndare. De partier och politiska grupper som har utmanat den har inte nått framgång. Vill man hårdra det lite kan man säga att en förutsättning för att Moderaterna skulle nå sådana framgångar i valen 2006 och 2010 var att partiet släppte sin tydligt nyliberala skattesänkarretorik och sade sig omfamna grunderna i den svenska modellen. En förklaring till modellens förankring är förstås att den växt fram i en dialog mellan samhällets olika aktörer. En annan är att den gynnat välfärden och därmed individers och gruppers möjligheter att förverkliga sina bästa stämningars längtan. Det är svårt att utmana en sådan modell. Det var dock en förändring mer i retorik än i politik, på många sätt försvagades den svenska modellen under det borgerliga styret, till exempel den så kallade differentieringen av a-kassan och det slopade avdraget för fackavgifter, två åtgärder som slog mot den fackliga organisationsgraden och därmed mot en av de mest fundamentala delarna av den svenska modellen.

Det betyder också att många vill använda begreppet den svenska modellen för sina egna syften. Men allt i Sverige är inte en del av den svenska modellen.

Det finns många regler, lagar, välfärdstjänster och offentliga beslut som kan vara bra eller dåliga men som inte går att räkna till just den Svenska modellen. Frågan om hur detaljerna i kraven på vapenlicenser är ett sådant exempel. De enskilda paragraferna i olika miljöregler skulle kunna vara ett annat.

Sedan finns det förstås en rad politiska förslag och åtgärder som går direkt emot både grundtanken och den praktiska utformningen av den svenska modellen. Några sådana exempel skulle kunna vara:

- Nedskaeringar i välfärden som görs av ideologiska skäl.
- Protektionism och slutenhet mot omvärlden.
- Ineffektiva subventioner av branscher och företag. Sådana skulle bryta mot tanken i Rehn-Meidner-modellen.
- Gräddfiler i sjukvården som gör att de som har privata försäkringar går före i kön.
- Obegränsade vinster i välfärden.

- Lagstiftning om låglönejobb som innebär att politiker och inte arbetsmarknadens parter sätter lönerna.
- Oreglerad invandring, oavsett konsekvenser för välfärden.
- Idén om att man ska sköta sig själv och skita i andra.

Några exempel på hur den förra regeringen försvagade den svenska modellen:

- Arbetslösheten ökade när de satsade på ineffektiva skattesänkningar på 140 miljarder i stället för framtidsinvesteringar – 30 000 fler unga var arbetslösa när de lämnade.
- De skar ned i välfärden. Andelen välfärdsanställda per tusen invånare minskade med fem procent mellan 2006 och 2014.
- De genomförde 19 gånger större satsningar på skattesänkningar än skolan – kunskapsresultaten i skolan föll kraftigt. Under det senaste decenniet har Sverige haft den sämsta kunskapsutvecklingen inom hela OECD.
- De lät klyftorna växa sig större och gjorde ingenting åt den ökande segregationen.
- De tog över ett överskott på 70 miljarder och lämnade ett underskott på nästan lika mycket. Svenska modellen och en stark välfärd kräver ordning i statens finanser.

Fler försök att underminera modellen

De borgerliga partierna har långt ifrån gett upp. Även i dag finns det flera exempel på förslag som skulle hota den svenska modellen om de genomfördes.

Låglönejobb: Debatten om låglönejobb har aktualiserats och den politiska högern, arbetsgivarrepresentanter och även myndigheten. Lågproduktiva låglönejobb har vi i Sverige lyckats rationalisera bort till förmån för en mer resurseffektiv tillverkning av varor och tjänster.

Vår människosyn bygger på att alla kan växa, oavsett bakgrund.

En låg lön innebär större risk för sämre arbetsmiljö, sämre hälsa, lägre samhällsdeltagande och nyttjande av demokratiska rättigheter. Och –

kanske viktigast av allt – det vore ett stort avsteg från den svenska modellen om riksdagen gick in och slog fast att de lägsta lönerna ska bli ännu lägre. I Sverige sätts lönerna efter förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

I många andra länder är lönerna så låga att staten ofta måste gå in och täcka upp med bidrag för att människor ska klara sig. Lönen räcker inte.

Skattesänkningar: Förra mandatperioden trodde Moderaterna att sänkt skatt skulle minska arbetslösheten. Under alliansregeringens år gjordes stora skattesänkningar, men moderaternas och alliansregeringens politik fungerade inte. Ett konkret bevis är att produktiviteten i princip stod stilla under de borgerliga åren.

Att hålla upp trycket i ekonomin för strukturomvandling och främja en grön omvandling är för socialdemokratin viktigt både för jobben och tillväxten på lång sikt.

Nu tror Moderaterna att ännu mer sänkta skatter är lösningen på Sveriges problem. Det tror inte vi.

En segregerad skola: Segregationen i skolan hänger nära samman med framväxten av en privatiserad välfärdssektor där det är möjligt att ta ut obegränsade vinster från de skattefinansierade verksamheterna. Det är inte rimligt att så stora andelar av skattemedlen kan gå rakt ned i privata investerarens fickor. Socialdemokratin anser att det måste till en reglering av vinsterna i välfärden. De borgerliga partierna motsätter sig en sådan reglering.

FRÅGOR

Försök komma på exempel lokalt på hur de borgerliga partierna och Sverigedemokraterna utmanar den svenska modellen?

Titta gärna på punkterna ovan för att få hjälp med att få uppslag!

Om du tänker på den politiska debatten i dag, har du hört några förslag som på det här sättet utmanar den svenska modellen?

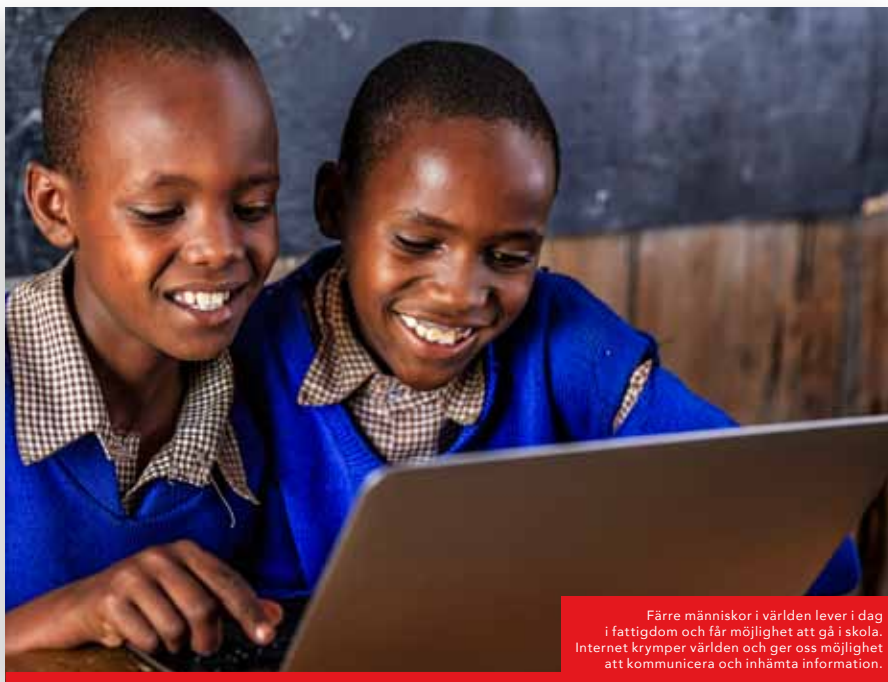
MÖJLIGHETER OCH UTMANINGAR

Tänk vilken enorm utveckling vi sett i världen under de senaste 20–30 åren, och tänk vilka enorma möjligheter det bär med sig!

Trots att nyheterna ofta domineras av problem och katastrofer är det ett faktum att allt färre människor lever i fattigdom. Fler barn går i skolan och kan läsa. I stora delar av världen minskar barnadödligheten. Och i vårt eget land lever de flesta ett gott liv, samhället går framåt, välståndet och vår välfärd blir generellt bättre.

Det betyder inte att det saknas problem. Tvärtom. Utvecklingen bär med sig en rad nya utmaningar, inte minst en ökad ojämlikhet. Men vi får aldrig glömma allt det positiva som dagligen utträttas av människor över hela världen som gör planeten och Sverige till en bättre plats att leva på.

Förändringen av samhället sker snabbare än någonsin. Globaliseringen har gjort att handeln och rörligheten över gränserna har ökat dramatiskt. Samtidigt har internet radikalt förändrat vårt sätt att kommunicera med varandra. Det går snabbare och är enklare. För de som växer upp i dag är information och kunskap, liksom personliga kontakter,

Färre människor i världen lever i dag i fattigdom och får möjlighet att gå i skola. Internet krymper världen och ger oss möjlighet att kommunicera och inhämta information.

lätt tillgängliga och allt mindre beroende av geografisk närhet. Våra medievanor har ändrats. Massmedierna bidrog en gång till att samla människor i gemensamma diskussioner, eftersom att vi alla tog del av ungefär samma massmedieutbud. I dag talar medieforskarna snarare om en ”stuprörseffekt”, där medierna bidrar till att vi söker och får kontakt med likasinnade inom en mindre grupp.

Den svenska modellen växte fram i ett samhälle som var långt mer homogent och traditionellt, men bygger på en progressiv och utvecklingsoptimistisk grundtanke.

Att den, som vi sett i tidigare avsnitt, är ett flexibelt system är också en delförklaring till vår internationella konkurrenskraft. Det ger en möjlighet att snabbt ställa om produktion och villkor och vässa kapaciteten utifrån yttre krav som vi bara delvis eller inte alls kan påverka.

Förmågan till ständig omvandling är något som lyfts som ett framgångskoncept i den Fafo-rapport om de nordiska modellerna som vi nämnde i tidigare avsnitt.

En brasklapp från den utvärderingen är att den här förmågan riskerar att gå förlorad om modellens grundläggande strukturer inte underhålls. Det räcker inte att bara lita på att den svenska modellen tuffar på av sig självt. Det krävs ett aktivt arbete för att hålla modellen i trim.

Därför bör man vara vaksam på några av de utmaningar den svenska modellen står inför. Utmaningarna kan utgöra problem, men rätt hanterade kan de också bidra till att modellen utvecklas och blir ännu bättre.

Globaliserad ekonomi

Under de senaste 50–60 åren har den globala handeln ökat dramatiskt. År 2007 utgjorde exporten av varor och tjänster drygt 25 procent av världens samlade ekonomi. Motsvarande andel 1950 var 7 procent och 1992 var det 15 procent. Även pengar rör sig numera mer eller mindre fritt över gränserna. Det land som kan attrahera investeringar har mycket att vinna.

För Sverige har handel och utbyte internationellt alltid varit en förutsättning för vår egen tillväxt och välfärd. Under de senaste decenniernas snabba globalisering har Sverige också hävdat sig väl i relation till andra länder. Vi har haft en god tillväxt och en snabb utveckling av teknik och innovationer. 2016 låg vi till exempel på tredje plats i världen när det gäller digitalisering.

Men för att fortsätta vara en vinnare i utvecklingen måste Sverige ständigt vara på tårna.

Det blir svårare för politiken att verka för jämlikhet och välfärd när många av de problem vi tidigare hanterat inom landets gränser måste lösas genom samarbete med andra länder. Det kräver mer samarbete

internationellt, till exempel för att förhindra skatteflykt, och det kräver större uppfinningsrikedom nationellt för att utnyttja globaliseringens möjligheter och balansera dess mindre goda effekter.

Här är den svenska modellen viktig, eftersom en nyckelkomponent är att underlätta och understödja strukturförändringar snarare än att till exempel bevara jobb och branscher som är på utdöende. Genom att ligga i framkant och ta till oss den nya tekniken innan andra så skapar vi förutsättningar för morgondagens jobb.

Men kunskapssamhället ställer också krav på oss som land, om vi ska fortsätta att vara vinnare. Ska vi konkurrera med kunskap och inte sänkta löner, då krävs också att vi är en ledande kunskapsnation också i framtiden. Svenska elevers kunskap har istället fallit snabbast i hela OECD de senaste åren enligt PISA-mätningarna. Det är ohållbart. Därför är också en bättre skola och en högskola av högsta kvalitet något av det viktigaste vi kan göra för att utveckla den svenska modellen på lång sikt.

Ökad ojämlikhet

För att klara uppdraget måste vi också klara av att minska ojämlikheten i samhället.

I början av 80-talet var Sverige som mest jämlikt. Det var förmodligen ett historiskt ögonblick. Det finns som vi sett inga andra exempel i den kända världshistorien på ett demokratiskt land som haft så små ekonomiska klyftor. Sedan dess har ojämlikheten ökat. De som funnits i det lägsta inkomstskiktet har i princip inte fått någon ekonomisk utveckling alls under de senaste 20 åren. Samtidigt har den rikaste tiondelen blivit avsevärt rikare. Deras inkomster har vuxit med närmare 80 procent.

Det är inget bra resultat för Sverige, och det är tydligt att de ökade klyftorna har drabbat vissa grupper särskilt. Enligt PRO beräknades 225 000 pensionärer (2014) leva under EU:s fastslagna fattigdomsgräns. Det var en fördubbling sedan 2006 (PRO, SCB). Under den s-ledda regeringen 2016 fick pensionärerna den största reala ökningen av pensionerna sedan 1960-talet.

Även många barnfamiljer är särskilt drabbade. Enligt Rädda Barnen är 12 procent av alla barn fattiga. Det motsvarar 234 000 fattiga barn.

Medan den rikaste tiondelen har inkomster att försörja nästan fyra familjer, har den fattigaste tiondelen nätt och jämnt så de klarar sig, eller för lite pengar. Och över tid har skillnaderna ökat markant. Barnfattig-

Barnfattigdomen i Sverige är stor. Enligt Rädda Barnen är 12 procent av alla barn fattiga. Det motsvarar 234 000 fattiga barn.

domen hos barn med en ensamstående förälder eller med utländsk bakgrund, särskilt i vissa av landets storstäder, är alarmerande hög. Över hälften av alla barn med ensamstående utlandsfödd förälder och nästan sju av tio barn i Rosengård är fattiga.

Dessa ojämlikheter slår igenom på en rad områden. Studier visar att över hälften av olikheter mellan barns skolresultat förklaras av familjebakgrund. Det sociala arvet väger tungt och även om tillgänglighet till utbildning är lika på ytan så är den sociala snedrekryteringen stor till högre studier. Även i dag är det dubbelt så vanligt att barn till föräldrar som har gått på högskolan studerar vidare, jämfört med barn vars föräldrar har högst gymnasieutbildning. Arbetarklassens barn blir i stor utsträckning själva arbetarklass, och akademikernas barn blir akademiker. Samma sorts urskiljande mekanismer syns när det gäller bristen på jämställdhet mellan män och kvinnor, och för de som har utländsk bakgrund. I alla dessa fall finns de strukturer som hindrar, och det är den svenska modellens uppgift att minska dessa hinder.

Den svenska modellen har alltid handlat om att minska dessa skillnader. Faktum är att de senaste årens ökande klyftor också i hög utsträckning går att spåra till den ekonomiska politik som den borgerliga regeringen förde. Den s-ledda regeringen har under de senaste åren genom en rad åtgärder inlett ett arbete för att minska klyftorna i samhället, till exempel genom ett offensivt program för jobb och sysselsättning, öka stöd till kommunerna, höjd a-kassa, slopad bortre gräns i sjukförsäkringen, sänkt pensionärsskatt och höjt bostadstillägg. Det är tydligt att det är Socialdemokratins kombination av satsningar på tillväxt och satsningar på ökad jämlikhet som kan lyfta Sverige och säkra den svenska modellen. Modellen måste stå på båda dessa ben. Men den måste uppdateras för att passa i vår tid.

Andra möjligheter och utmaningar

I det här kapitlet har vi tagit upp några exempel på samhällsförändringar som både utmanar och skapar nya möjligheter för den svenska modellen. Det finns förstås andra sådana exempel.

Sverige får en äldre befolkning. Det är förstås en fantastisk utveckling eftersom det betyder att sjukvården blir bättre, liksom vår hälsa och vårt välmående. Men det betyder också att färre människor är i den ålder då man arbetar och sörjer för nya resurser till välfärden. Utvecklingen talar för att fler måste arbeta något fler timmar under sitt yrkesverksamma liv, och för det krävs det insatser för arbetsmiljön och hälsan på jobbet, så att fler faktiskt kan arbeta mer.

I debatten framstår det ofta som om facket i Sverige tappar mark. Det är inte riktigt sant. Facket står starkt och har, inte minst i ett internationellt perspektiv, mycket hög anslutningsgrad. Däremot sjunker anslutningsgraden i vissa branscher, bland annat den privata tjänstesektorn, och eftersom en stark facklig rörelse är en grundförutsättning för den svenska modellen är det viktigt att anslutningsgraden förblir hög.

Vi ser en arbetsmarknad i snabb förändring. I Sverige ökade andelen med tidsbegränsad anställning med 60 procent mellan 1990 och 2014. Fler jobbar på små arbetsplatser, eller själva i egna företag eller med kortare vikariat. Arbetsmarknaden har också blivit mer polariserad. Andelen medelkvalificerade jobb har blivit färre, vilket gjort att många tvingats ta jobb som de egentligen är överkvalificerade för. Det har i sin tur gjort det svårare för de med lägre utbildning att komma in på arbetsmarknaden. Den här utvecklingen kräver ett idogt arbete mot lönedumpning, inte minst på EU-nivån. Vi behöver skärpa reglerna för offentlig upphandling, så att grundläggande krav på ordning och reda på arbetsmarknaden uppfylls.

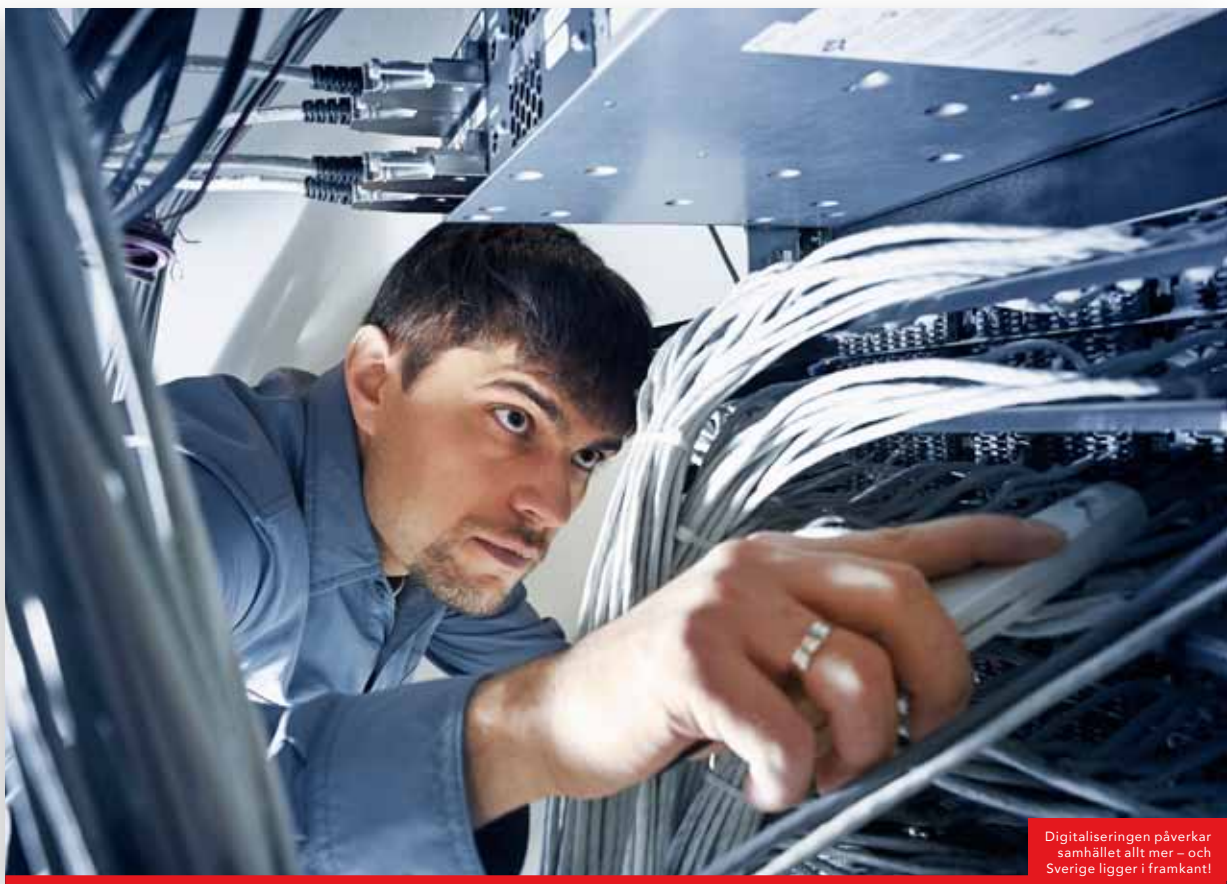

FOTO: ISTOCKPHOTO

Digitaliseringen påverkar
samhället allt mer – och
Sverige ligger i framkant!

Vi ser också ett mer polariserat samhällsklimat och större skillnader i tillit i samhället. Tilliten har inte minskat i samhället som helhet. Enligt forskningen har den tvärtom ökat något under de senaste 10–15 åren. Men grupper som känner sig marginaliserade i samhället har den minskat. Bland arbetslösa, personer med dålig hälsa, som har sjuk- eller aktivitetsersättning och bland utrikes födda är tilliten ofta sämre när de kommer från länder med lägre tillit. Men undersökningar från Danmark, visar också att människor som kommer från ”låglitaländer” har en tendens att öka sin tillit till andra efter några år. Den ökningen förklaras främst med att de uppfattar de offentliga institutionerna, som rättsväsendet och förvaltningen samt de välfärdstjänster medborgarna möter i sin vardag, som tillförlitliga och värda att lita på.

Det visar sig också att den grupp väljare som röstat på Sverigedemokraterna har avsevärt lägre grad av tillit än väljare i andra partier.

Samtidigt finns en internationell populistisk trend mot globalisering och för ökad nationell kontroll, illustrerad av Trumps framgångar i USA och Brexit-omröstningen. Denna bygger åtminstone delvis på en misstro mot vad det politiska systemet levererar till medborgarna.

Det är med andra ord tydligt att tilliten påverkas av hur samhället lyckas med sitt jämlikhetsarbete, sin förhandlingskultur och graden av trygghet. Här står den svenska modellen som verktyg mycket väl rustad att möta utmaningen.

Grunden i den svenska modellen är ju att skapa allianser för framtiden. Om det så må vara genom att samla arbetarklass och medelklass bakom breda välfärdsreformer eller om att samla fack och näringsliv för att bygga svensk ekonomi långsiktigt stark. Modellen bygger på insikten att trygga människor är mer öppna för förändringar och står bättre rustade för att möta utmaningar och nya skeden i livet. Den bygger på att jämlikhet både är mer moraliskt riktigt och effektivare för att utveckla ett samhälle.

Vi ska bygga vidare på det som gjort Sverige starkt och ta vara på alla de möjligheter som framtiden bär.

Hur framtiden blir beror nämligen i hög utsträckning på vilka politiska beslut som fattas. Det är inte ödesbundet.

FRÅGOR

1. Fundera individuellt: Vilka tre av trenderna som listas på nästa sida är viktigast att ta fasta på när vi långsiktigt utvecklar den svenska modellen? Skriv gärna ett eget förslag också om du saknar något!
2. I grupp: Presentera era tre saker och motivera varför ni valt respektive trend.
3. Hur svarar svenska modellen redan i dag mot de trender och samhällsutvecklingar ni lyfter upp?
4. Vad behöver vi göra för att ytterligare utveckla den svenska modellen för framtiden? Lista gärna några förslag individuellt på post-it-lappar först och redovisa sedan för varandra.

TRENDER SOM PÅVERKAR MODELLEN

- Ökande levnadsstandard för breda grupper i samhället.
- I Sverige och många andra länder ökande klyftor, bl a mellan de som tjänar allra mest och vanliga löntagare.
- Minskad anslutningsgrad till facket, även om den fortfarande är internationellt hög.
- Allt mer ny kunskap och spridning av ny digital teknik brett i samhället som förändrar hur människor lever, kommunicerar och arbetar.
- Ökat internationell ekonomiskt utbyte av varor och tjänster, vilket Sverige som exportland varit vinnare på.
- Ökat resande mellan länder och fler kontakter med andra länder.
- Fler människor på flykt i världen och ökat antal konflikter.
- Framgångar för populistiska och främlingsfientliga partier som vill öka nationell kontroll över samhällsutvecklingen. Brexit. Högervind i Sverige.
- Allt tydligare manifestering av växthuseffekten, men samtidigt nya internationella politiska beslut och snabb utveckling av förnybar energi.
- Framtidspessimism om utvecklingen i samhället.
- Större skillnader och mindre kontaktytor mellan olika grupper och klasser i samhället.
- Mindre anställningstrygghet och större fokus på kompetens som trygghet.
- Svårare för unga att få bostad och jobb med goda arbetsvillkor.

UTVECKLA DEN SVENSKA MODELLEN

Den svenska modellen har ständig utveckling så att säga ”inbyggd i sig”, eftersom den är konstruerad för att klara och understödja ständiga strukturomvandlingar i samhället när till exempel gamla jobb försvinner och nya jobb i växande branscher tillkommer. Men samtidigt kan modellen inte bara sköta sig själv - politiken måste ta en aktiv roll i att ständigt utveckla det som gör Sverige starkt. Det är en ständig sanning, men särskilt aktuellt efter åtta år med en borgerlig regering som lät klyftor och andra samhällsproblem växa sig stora och misslyckades med jobben, skolan och statsfinanserna. Detta har vi nu vänt till ett samhällsbygge som de närmaste åren omfattar 80 miljarder kronor per år i satsningar.

Vi socialdemokrater har satt upp några mål för hur vi vill utveckla den svenska modellen och förbättra Sverige de närmaste åren:

- Sverige ska 2020 ha den lägsta arbetslösheten i EU.
- Sverige ska 2024 ha en jämlik skola som tillhör de fem bästa inom EU.
- Inkomstklyftorna ska minska och de påverkbara hälsoklyftorna ska halveras inom en generation.
- Sverige ska ha en flyktingpolitik som på kort sikt innebär ett väl fungerande mottagande och som långsiktigt stärker oss som land.

Det är utmanande mål och för att nå dit behövs en rad reformer genomföras. Redan i valrörelsen inför valet 2014 talade Stefan Löfven om behovet av att hitta fler blocköverskridande överenskommelser. Ett skäl var förstås att det parlamentariska läget såg ut att bli komplicerat med Sverigedemokraterna som vågmästare. Men det handlade, och handlar också om en djupare insikt om att stora politiska frågor bäst avgörs genom dialog och förhandlingar, inte genom konfrontation och konflikt. Det är fullt möjligt att partierna har hårda debatter där de klargör sin politik, för att sedan, när dammet lagt sig, sitta ned och förhandla och pragmatiskt lösa problem som alla är överens om måste lösas.

Som politisk metod ligger detta nära den ursprungliga tanken bakom den svenska modellen.

Energiöverenskommelsen i juni 2016 är ett bra exempel på detta, då partier på båda sidor om blockgränsen slöt en bred uppgörelse om framtiden för svensk energiförsörjning.

Men under de första åren av röd-grönt styre efter valet 2014 har regeringen också lagt fram flera konkreta politiska förslag som ökar stabiliteten i den svenska modellen. Här följer några exempel:

Alla som kan jobba ska jobba

Inget ger människor så mycket frihet som att kunna försörja sig själva. Den svenska modellen kräver att alla som kan arbeta gör det. När alla är med och betalar skatt efter förmåga har vi råd med att alla får del av välfärden efter behov. Det gör Sverige rättvisare. Därför har vi satt som mål att Sverige ska ha lägst arbetslöshet i EU år 2020.

Det är ett tufft mål, men vi har kommit en god bit på väg. Det finns ingen enkel lösning för att skapa nya jobb. Åtta år av borgerliga skattesänkningar gjorde bara arbetslösheten högre. Istället krävs många olika åtgärder och kloka investeringar i samspel. Vi har startat och ger oss inte förrän alla som kan jobba också har ett jobb!

Under den S-ledda regeringen har arbetslösheten sjunkit och sysselsättningen ökat i snabb takt. På sommaren 2016 fanns det 120 000 fler jobb i Sverige än när regeringen tillträdde. Sverige hade den högsta sysselsättningsgraden i EU. Satsningen på investeringar och nya jobb har börjat ge resultat, liksom regeringens politik för vuxenutbildning och nya metoder för att arbetsförmedlingen enklare ska kunna slussa den som är arbetslös vidare till ett nytt jobb.

Alla behövs. När alla är med och betalar skatt efter förmåga har vi råd med att alla får del av välfärden efter behov.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Höjt tak i a-kassan

Under många år låg taket i a-kassan kvar på samma nivå. Det innebar att allt färre fick ut en ersättning på 80 procent av den förlorade inkomsten. År 2009 hade åtta av tio löntagare som tidigare jobbat heltid kommit över taket och fick därmed ut mindre än 80 procent av lönen – i många fall väldigt mycket mindre än den faktiska lönen. I och med höjningen av den högsta dagpenningen till 910 kronor 2015 gjorde regeringen att a-kassan åter blev av den omställningsförsäkring, den trygghet i förändringen, som den varit tänkt som i enlighet med grundprinciperna i den svenska modellen.

Samhällsbygge för hela landet

- Den största bostadssatsningen på 20 år.
- Investeringar i järnvägar och vägar.
- Effektivare användning av statligt riskkapital.
- En ny exportstrategi hjälper företag att växa utomlands.
- Kraftigt sänkta arbetsgivaravgifter för enmansföretagares första anställning.
- Utbyggt bredband på landsbygden och omlokalisering av statliga jobb till utanför storstäderna.

Fler i jobb

- 70 000 nya utbildningsmöjligheter i ett nytt kunskapslyft så att människor kan ta jobb där kompetens saknas.
- Jobb, praktik, eller utbildning till arbetslösa unga inom 90 dagar.
- Beredskapsjobb på bl.a. myndigheter för de som står långt från arbetsmarknaden.
- CSN-lån för att ta körkort ska införas.

Reglerad invandring

Alla länder måste ta ansvar för att människor som flyr undan krig och förtryck ska kunna söka asyl och få en fristad. Sverige ska ha en invandringspolitik där vi ställer upp för den som har behov av skydd, där mottagandet fungerar väl och den som får avslag på asylansökan återvänder. Den som får stanna ska snabbt kunna lära sig svenska och börja jobba eller plugga.

Därför fattade vi tuffa men nödvändiga beslut under flyktingkrisen och kräver att andra EU-länder tar sin del av ansvaret. Men vi måste som land också bidra till en värld där människor inte behöver fly. Det är en av frågorna vi kommer driva när Sverige nu tar plats i FN:s säkerhetsråd.

FOTO: ABDALRHMAN ISMAIL/REUTERS/TT

Krig och konflikter driver människor på flykt. Därför är det viktigt med en utrikespolitik som aktivt motarbetar orsakerna till att dessa uppstår.

Människor på flykt:

- Bekämpa krigens orsaker. En mer aktiv utrikespolitik för fred och demokrati.
- Hjälp i närområdet. Sverige är och ska vara ett av de länder som bidrar allra mest till FN:s flyktingkommissariat, UNHCR.
- Tillfällig asyllagstiftning på EU:s miniminivå, så att fler människor söker sig till andra EU-länder och vi kan säkra en bra etablering för de som kommit.
- Tillfälliga uppehållstillstånd, begränsade möjligheter till anhöriginvandring och skärpt försörjningskrav.
- Skapa ett nytt regelverk som gör att alla länder inom EU måste ta emot flyktingar.

Snabbare integration

Många som kommer till Sverige har tagit sig hit tack vare en benhård vilja och stora ansträngningar. Men som systemen hittills fungerat har det sedan väntat sysslolöshet, ofta i flera år.

Detta förändrar vi nu. Människor som kommer till vårt land ska börja etablera sig från dag ett. I Sverige förväntas alla aktivt anstränga sig för att göra sig anställningsbara så att de kan vara med och göra rätt för sig. Det är den svenska modellen.

En förbättrad etablering:

- Tiden i väntan på besked om asyl ska användas effektivt. Svenska ska läsas från dag ett.
- Obligatorisk utbildning i svenska och i hur det svenska samhället fungerar för alla som får uppehållstillstånd.
- Krav på deltagande i utbildning eller praktik för att få ersättning, förbättrade utbildningsmöjligheter samt snabbare matchning till jobb för de med kompetens i bristyrken.
- Använd pengarna rätt. Vi har t ex infört billigare placeringar för ensamkommande flyktingbarn.

Men vi börjar nu också ta tag i de integrationsproblem som de borgerliga partierna inte gjorde något åt under sin tid. Vi gör det med stöd i den svenska modellen utifrån principer som innebär att vi står fast vid våra värderingar och vår samhällsmodell och långsiktigt minskar klyftorna:

En bred ansats för integration:

- Ömsesidigt samhällskontrakt: Rätt och plikt. Möjligheter och skyldigheter lika för alla.
- Progressiva värderingar: Vi står för jämlikhet och jämställdhet, även om kulturkrockar uppstår.
- Vi bekämpar diskriminering och rasism.
- S tryggar välfärdens kvalitet nu när vi blir fler i landet.
- Tillit till välfärdssystemen: Justera när skevheter upptäcks.
- Lika chanser i hela Sverige. Bryt segregationen och genomför riktade satsningar t ex till skolor som har störst behov.

FOTO: MASKOT/TT

Vi vill rusta människor med kunskap,
inte minst i svenska språket.

En kunskapsskola för alla

Vi vill att Sverige ska vara ett rättvist, jämlikt och jämställt land där alla har möjlighet att arbeta och utvecklas. Då är det helt grundläggande att skolan fungerar.

Den svenska modellen vilar på en jämlik skola där ingen elev lämnas efter, men ingen heller hålls tillbaka. Därför är det allvarligt att den svenska skolans resultat fallit kraftigt i internationella jämförelser och att klyftorna ökat. Nu genomför vi en kraftfull satsning för att vända utvecklingen.

Vårt mål är att Sverige år 2024 ska ha en jämlik skola som tillhör de fem bästa i EU. För att nå dit måste det bli slut på experiment och skattesänkningar. Istället ska vi ha arbetsro i klassrummen och fokus på det som verkligen spelar roll för kunskapsresultaten.

Mer resurser till skolor och förskolor

- 13 000 fler lärare och annan personal samt särskilda resurser till skolor med störst behov.
- Fortsatta satsningar för att främja läsande.
- Ökat antal mattetimmar, läxhjälp för alla elever och fler speciallärare och specialpedagoger i skolan.
- Mindre barngrupper i förskolan.
- Krafttag mot vinstjakten i skolan – resurserna ska gå till det som de är avsedda för.

Vi lyfter lärarna

- Lärarlönelyftet ger omkring 60 000 lärare en höjd månadslön med mellan 2 500 och 3 500 kronor.
- Stärkt lärarutbildning med mer undervisningsresurser och fler platser. Fullt utbyggd 2021 motsvarar satsningen 3 600 platser.
- Bättre fortbildningsmöjligheter och fler vägar in i läraryrket.

En trygg välfärd för alla

Efter åtta år med borgerligt styre och 140 miljarder kronor i skattesänkningar har tilltron till välfärden fått sig en törn. Det har vi beskrivit tidigare i det här materialet. Sjukvårdens personal går på knäna på sina håll, äldrevården skapar skandalrubriker och de allmänna försäkringssystemen har försämrats.

Därför investerar vi nu kraftigt i en stark och trygg välfärd för alla. Våra satsningar innebär sammantaget att 30 000 personer kan anställas i välfärden. Under den förra regeringen minskade istället andelen välfärdsanställda med fem procent. Detta innebär också att människor kan känna sig trygga med att välfärden kommer att räcka till, nu när vi blir fler i Sverige.

Miljarder till välfärden

- 10 miljarder per år för fler anställda i välfärden och riktade satsningar på sjukvård och äldreomsorg.

Trygghet för barn och unga

- Kostnadsfria läkemedel och glasögonbidrag för barn.
- Höjt flerbarnstillägg för tredje barnet i en familj.
- Höjt underhållsstöd till ensamstående föräldrar så att färre barn växer upp fattigt.
- Fri tandvård upp till 23 år.

Trygghet på ålderns höst

- Sänkt pensionärsskatt och förbättrat bostadstillägg.
- Vi tar bort avgifter i sjukvården för de som är över 85 år.
- Höjt tandvårdsbidrag för personer mellan 65 och 74 år.
- Satsning på mer personal i äldreomsorgen.

Trygghet vid sjukdom

- Förbättrad förlossningsvård och avgiftsfri mammografi i hela landet.
- 500 miljoner per år för en jämlik cancervård med kortare väntetider.
- Du kan inte längre bli utförsäkrad ur sjukförsäkringen.
- Satsning för att stärka insatserna inom psykiatri och psykisk hälsa för barn och unga vuxna

FRÅGOR

Har ni fler exempel på beslut partiet har tagit och som stödjer och utvecklar den svenska modellen – nationellt, regionalt och lokalt?

Hur kan man se att regeringsskiftet gör skillnad i verkligheten lokalt hos er i relation till den svenska modellen?

Vad skulle vi mer kunna göra för att tillsammans utveckla den svenska modellen och bygga ett starkare samhälle i framtiden?

MODELLEN SOM FÖREBILD

Samtidigt som politiska och ekonomiska krafter ägnat stor möda åt att ifrågasätta den svenska modellen på hemmaplan har allt fler länder i världen fått upp ögonen för den. Modellens förmåga att under de senaste decennierna klara av att upprätthålla en hög välfärd samtidigt som ekonomin gått bra och tillväxten varit hög har imponerat på många. Detta trots de borgerligas attacker på modellen under sina regeringsår. Det gäller inte minst de länder i tredje världen som rest sig ur den djupaste fattigdomen och blivit hög- eller medelinkomstländer. Där ser många den svenska modellen som en förebild för att skapa det goda samhället.

Sydkorea är ett sådant exempel. På 1950-talet låg Nordkorea och Sydkorea ungefär jämsides i utvecklingsnivå. Nu är Nordkorea en utfattig och extremt sluten diktatur som vägrat anpassa sig till en globaliserad värld medan Sydkorea är ett av världens rikaste länder med fungerande demokrati. Framgången var möjlig på grund av en rad olika faktorer, öppen exportekonomi, statliga regler på hemmamarknaden och bistånd, men välfärdsökningarna höll inte samma takt som tillväxten. Som exempel är i dag 48 procent av alla pensionärer i Sydkorea fattiga.

FOTO: ISTOCKPHOTO

Sydkorea tittar nyfiket på den svenska modellen som ett sätt att skapa bättre välfärdsfördelning i landet.

– Allt fler länder jag kommer i kontakt med studerar den svenska modellen, som klarar av att kombinera effektivitet i ekonomin med hög välfärd för medborgarna, sade Moon S Hong, som arbetar med Sydkoreas bistånd till andra länder i ett reportage i Tiden nyligen.

Samma sak i flera länder i Europa, där den nyliberala ekonomiska modellen länge präglat debatten. En av dem som aktivt förespråkar att den svenska/nordiska modellen används som förebild i andra länder är den portugisiska socialdemokraten Maria João Rodrigues, som Europaparlamentariker med ansvar för ekonomiska och sociala frågor i den socialdemokratiska parlamentsgruppen.

– Jag tror inte att modellen kan exporteras rakt av till andra länder, men den kan vara en viktig inspirationskälla, säger hon i en intervju i Tiden. Modellen har överlevt eftersom den har kunnat anpassas över tid. Det finns en tydlig roll för arbetsmarknadens parter, ett effektivt skattesystem och starka demokratiska traditioner, och en klar koppling mellan forskning och politiska förslag. Det har också hela tiden funnits en länk mellan ökad konkurrenskraft och förbättrade sociala villkor och livsvillkor i hela befolkningen. Den länken har gjort att modellen har överlevt.

TILLSAMMANS TAR VI NÄSTA STEG

Den svenska modellen tillkom inte vid något ritbord på ett kontor i Stockholm. Den har vuxit fram under lång tid, i samtal och diskussioner i fackklubbar, socialdemokratiska föreningar, i samtal med arbetsgivare, andra partier och organisationer i hela det svenska samhället. Hade den varit ett elitprojekt hade den aldrig blivit så framgångsrik. Då hade den inte varit en förebild för länder som i dag vill ta steget mot en stabilare välfärd och större samförstånd i sitt eget samhälle.

Modellen har utvecklats genom åren, och måste fortsätta utvecklas för att vara livskraftig även i framtiden. I det arbetet, i de samtalen, är det viktigt att så många som möjligt är med och deltar.

Din röst är betydelsefull

Ditt arbete för att ett Sverige som även i fortsättningen kan präglas av den svenska modellens värderingar är helt avgörande för om de överlever i det samhälle Sverige blivit, och fortfarande håller på att formas till.

Ett mångfacetterat, spännande, mångkulturellt och dynamiskt Sverige

Ett Sverige som har alla möjligheter att stå starkt även i framtiden. Som klarar av att vara både kreativt, utvecklande och solidariskt på samma gång. Helt enkelt för att dessa värderingar inte bara går att förena. De är i själva verket varandras förutsättning.

Ta med dig det i det fortsatta arbetet för arbetarrörelsens värderingar. I din förening. I samtalen på jobbet och hemma vid köksbordet. I valrörelsen 2018. I möten kring den här studiecirkeln.

Tillsammans kan vi stärka den svenska modellen.

LÄS VIDARE

Nordmod 2030, slutrapport från Fafos projekt om den nordiska modellen,
Tankesmedjan Tiden 2015.

Hög mellanmännisklig tillit i Sverige – men inte bland alla, Sören Holmberg,
Bo Rothstein mfl, red Annika Bergström, SOM-institutet 2015.

Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige,
Henrik Berggren, Lars Trägårdh, Norstedts 2015.

Working Poor, om arbetande, fattigdom och klass i Sverige, Lina Stenberg,
Tiden 2014

Den globala balansräkningen, Monika Arvidsson, Tiden 2015.

Den svenska modellen står på tre ben. Det första är att arbetsmarknaden ska vara organiserad. Fackliga organisationer och arbetsgivarna ska gemensamt förhandla, skriva kollektivavtal och lösa problem inom olika branscher. Det andra är den generella välfärden, med skolor, äldreomsorg, barnomsorg och sjukvård, samt socialförsäkringar, som betalas gemensamt av alla inkomsttagare via skatter och avgifter. Det tredje är att vi ska ha en ansvarsfull ekonomisk förvaltning och en ekonomisk politik som gynnar tillväxt och välstånd och skapar stabilitet.

Alla dessa tre ben bygger på samma grundprincip: Att vi skapar samhället tillsammans.

I det här studiematerialet kan du fördjupa dig i vad den svenska modellen är, hur den har påverkat vårt samhälle och vilka utvecklingsmöjligheter modellen har.

Socialdemokraterna

FRAMTIDSPARTIET